

זבחים מז הקדמה לאיזהו מקומן

משה שווערד

א. תפארת ישראל [יכין] מסכת זבחים פרק ה משנה ג
(כד) לפנים מן הקלעים... [עוד ג"ל דמוכח מכאן דכל פרק זה מזדאין בו מחלוקת, הוא בלשון ממש כמו שנמסר לנו ממש"רע"ה מסיני, ולהכי נקט קלעים. ומה"ט אומרים פרק זה בכל יום, ועי' בפירושינו מכות פ"ג סי' כ"ג, שהארכנו שם]. ...

• דף על הדף מסכת זבחים דף מז עמוד א
וכן הביא בס' המאור הגדול (סו"פ פקודי) מהגרי"ז בשם הגר"א ז"ל שמשניות אלו הלל"מ הן, לכן נאמר בהם "מן הקלעים".

ב. שערים מצויינים בהלכה

כתב הב"י (או"ח רס"י ג) בשם הרא"ה (ברכות לב.) שתיקנו לשנות בכל יום פרק איזהו מקומן, לפי שאין בכל אותו פרק מחלוקת, ויכ"ה גם בכתבי ארז"ל, והובא בברכה משולשת כאן, והוא משנה ברורה למשה מסיני, [ובביאור הגר"א כ' והיא הלכה למשה מסיני ברורה]. ועי' בחי' הריטב"א (ע"ז יט.) שהביא הטעם הנ"ל בשם מורו הרא"ה, והוסיף ואע"פ שאין כולו הלכה, דהא קתני הפסח אינו נאכל אלא עד חצות, ואנן קי"ל כרע"ק דאכילת פסחים כל הלילה כו', מ"מ אחר שנשנה כל הפרק כולו בלא מחלוקת כלל, הוא ראוי לשנות יותר משאר פרקים [היינו שאין מחלוקת במשנה, ובברכה משולשת כ' דאע"ג שיש פלוגתא בענין אכילת פסח, מ"מ רבינו הקדוש לא סידר פלוגתא בפ' זה, שהוא העולה במקום קרבנות כו' המקריבים כל המדריגות להטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים]. ועי' בדברינו בסמוך (מז: ד"ה שירי). וע"ע מש"כ בפמ"ג (א"א סק"ב) ובישועות יעקב (סק"א) ובברכת אהרן (סי' רסו). וכדברי הב"י בשם הרא"ה מבואר נמי באבודרהם (השכמת חבוקר) דתקנו לאמרו יותר ממשניות אחרות לפי שכולה בלא מחלוקת תנאים, ועוד שהוא סדר הקרבנות וכו'. ושמעתי מקשים שמצינו עוד פרקים בש"ס שאין בהם מחלוקת, ולק"מ דפרק איזהו מקומן לא רק שאין בו מחלוקת, אלא דג"כ מיירי בענין קרבנות, [ועי' היטב בלשון הלבוש (סי' ג) שאחר שקראו פ' התמיד שהיא במקום הקרבת התמיד כו' סומכין אחריה משנת איזהו מקומן שהיא שייכא יותר לפ' התמיד שמדברת ג"כ בקרבנות כו', ומה שתקנו דוקא אלו המשניות מן הקרבנות ולא משניות אחרות מאותה מסכתא שהיא זבחים וכולה מדברת בקרבנות, ובחרו בפ' זה יותר משאר משניות, מפני שכל המשניות של זה הפרק אין בהם מחלוקת לתנאים כי כולם ברורות למשה מסיני. וש"ד]

עוד כתב האבודרהם שכל האומרים בכוונת הלב כאילו הקריבין וכו' [ועי"ש בטור]. ובמג"א (שם סק"ב) ובשועה"ר (שם ס"ב) כתבו שאין קריאת פרק זה עולה ללימוד משנה אלא למי שמבין וכו', ועי"ש במשנ"ב (סק"ב) בשם הפמ"ג דעמי הארצות צריכים להבין הפירוש וכו', [אך

ג. דף על הדף מסכת זבחים דף מז עמוד א

במשנה: איזהו מקומן של זבחים וכו'.

בספר סדר היום כותב: וצריך לומר פרשה הזאת (=פרשת התמיד) בשפה ברורה ובנעימה, שתעלה לנו במקום קרבן, וכולי האי ואולי... אחר כך יאמר איזהו מקומן של זבחים, והוא פרק משנה מסודר על מקום הקורבנות כולם. וצריך לכוין בכל ענין וענין קריאתו במקום הקרבנות, לקיים 'ונשלמה פרים שפתינו'. ואם אינו מבין - לא הועיל במעשיו, דכולי האי ואולי.

ובפרט כשאומר העולה קדש קדשים וכו' - צריך לכוין בענין עולת התמיד שהיא במקום קרבן כל ישראל בבוקר ובערב, וכן עיקר תפילתנו שחרית וערבית ומנחה, על ענין הזה - במקום תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים ע"כ.

וביוסף דעת (כאן) מביא מספר הליכות שלמה להגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל (ח"א פרק ו' הערות 24 - 20):

רבנו דקדק להקדים ולבוא כעשר דקות לפני התחלת התפילה [וצלצול שעונו היה מכוון תמיד שיקיצנו שעה קודם זמן תפילתו], ואף כשהתפלל בבית האבל הקדים לבוא בזמן הזה - כדי לומר ברכות השחר ופרשת הקורבנות במתינות ובנעימה [לאחר ברכות השחר אמר התחינה 'או"א זכרנו... ככתוב בתורתך' ו'לעולם יהא אדם... וחתם בשם כדעת הגר"א ז"ל]. ובאמירת י"א סממני הקטורת מנאם באצבעותיו.

והורה לשואלים שיזהרו עכ"פ באמירת פרשת התמיד ופרשת הקטורת, אבל לא ידלגו משום כך בפסד"ז. ואם לא אמרו קודם התפילה - ראוי שיאמרו אחר התפילה פרשת התמיד, אבל פרשת הקטורת אין צריך להשלים שהרי כבר אמרו בסיום התפילה.

ודעתו לא היתה נוחה ממנה שנתרופפו מלומר פרשיות הקורבנות, והיה מזרז התלמידים על כך, ואמר שאף אם קשה הדבר ראוי שיקפידו עכ"פ לאומרם בקביעות בחלק מימי השבוע, כגון בימים ב' וה', דאף שקודם מנחה יש שאינם נוהגים לומר אבל בשחרית נהגו מעולם לאמרם. וכן בבתי הת"ת יש לחנך התלמידים לומר עכ"פ חלק מפרשת הקורבנות.

ד. דף על הדף מסכת זבחים דף נו עמוד ב

במשנה: הפסח אינו נאכל אלא בלילה וכו'.

רבינו הנודע ביהודה זצ"ל בספרו דורש לציון (דרוש י"א) כותב, דחז"ל תיקנו לומר כל יום משנת "איזהו מקומן", כדי לקיים עי"ז מה שאי' בגמ' (קדושין כ"ט ע"א) לעולם ישליש אדם וכו' שליש במשנה, וע"י אמירת פרק זה מקיימים שליש במשנה, ובחרו דוקא בפרק זה, משום שכל מה ששנו חכמים בלשון המשנה בפרק איזהו מקומן כולו הלכתא פסיקתא נינהו ואין עליהם שום חולק, וכן מבאר התפארת ישראל על המשניות בזבחים פ"ה אות כ"ד, וכותב וז"ל: דכל פרק זה מדאין בו מחלוקת הוא בלשון ממש כמו שנמסר לנו ממש"ע"ה מסיני, ולהכי נקט קלעים, ומה"ט אומרים פרק זה בכל יום עכ"ל. וכ"כ במכות פ"ג (בבועז סק"ג) ומוסיף לבאר שמשום כך נקט קלעים משום דבימי משרע"ה רק קלעים היו עיין שם.

ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט' סי' ה') מביא את הדברים הנ"ל וכותב:

הנה הגם שלא הערו מקורו של ביאור זה, הדברים כבר אמורים בב"י בטור או"ח (סי' נ') בשם הרא"ה ז"ל, דהטור שם כותב דקבעו לשנות משנת איזהו מקומן וברייתא דר"י אחר פרשת התמיד משום הא דאמר רב ספרא

לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד וכו'. והב"י מוסיף ע"ז וז"ל: וכתב הרא"ה שתיקנו לשנות פרק איזהו מקומן לפי שאין בכל אותו פרק מחלוקת והיא משנה ברורה למשה מסיני עכ"ל.

וכבר הרבו גם להקשות ע"ז, כי כן יש בהלכות הפרק שם מחלוקת, ועל המשנה האחרונה של הפרק שם דתנן: הפסח אינו נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למינויו ואינו נאכל אלא צלי, אמרו בגמ' (בד' נ"ז ע"ב) על זה: מאן תנא אמר רב יוסף רבי אלעזר בן עזריה היא דתניא ראב"ע אומר נאמר כאן וכו'.

ומבואר דיש מחלוקת בדין זה הכתוב במשנה כאן.

וכותב עוד בעיני אליעזר: והתימא עוד תגדל מפסק הרמב"ם בזה, דהנה התוס' בזבחים שם בד"ה ואיבעית אימא כותבים, שיש לדקדק ממשנה זאת דהלכה כר"א בן עזריה דסתם לן תנא כוותיה, וכן בערבי פסחים ד' ק"כ ע"ב ובפ"ק דברכות ד' ט' ע"א. וגם הרמב"ם בפיהמ"ש שם סותם לכתוב בלשון "וכל מה שנאמר בפסח הוא דבר תורה".

וכותב שם להלן: אך מצאנו שכבר האיר לנו לבאר כוונת הרא"ה ז"ל ודעיימיה בזה בחידושי הריטב"א על ע"ז (ד' י"ט ע"א) וזה לשונו שם: וזה שבררו לנו פרק איזהו מקומן יותר מבשאר הפרקים אמר מורי נר"ו מפני שכולו שנוי בלא שום מחלוקת כלל. ואעפ"י שאין כולו הלכה, דהא קתני הפסח אינו נאכל אלא עד חצות ואנן קיימא לן לדעת רבינו הרמב"ן ז"ל כרבי עקיבא דסבירא ליה אכילת פסחים כל הלילה, דהא איכא חדא סתמא כוותיה במסכת מגילה בפ"ב, מ"מ אחר שנשנה כל הפרק כולו בלא מחלוקת כלל, הוא ראוי לשנות יותר משאר פרקים עכ"ל.

הרי שהריטב"א בירר לנו שהמכוון הוא, מפני שפרקי משנה נשנו מיהת בלי הזכרת מחלוקת בהם. ולפי זה צריכים איפוא לבאר שגם כוונת הרא"ה ז"ל כפי שהובא בב"י שכותב "לפי שאין בכל אותו הפרק מחלוקת" כוונתו ג"כ אל כזאת, לפי שעכ"פ אין בכל פרקי המשנה שום הזכרה ממחלוקת תנאים בהם. וזה שמסיים עוד בלשון "והיא משנה ברורה למשה מסיני", ג"כ כוונתו בזה לכנ"ל, והיינו לפי שנשנית בחלוקת ובמשנה ברורה כאילו היא מקובלת בכפי שנמסר לנו למשה מסיני באין חולק ומהרהר.

וכהשלמה להאמור, וכדי שלא תקשה למה שלא בחרו מפרקים אחרים בתמיד וכדומה שאין בהם מחלוקת, יש להביא טעמא של הארחות חיים (בדיני מאה ברכות אות ט"ז) שכותב, שעל כן תקנו חז"ל שיקרא אדם בכל יום פרק איזהו מקומן, לפי שיש בו סוד כל הקרבנות ע"ש. וטעם זה פתח פתוח לו גם עם תורת הנסתר וכדמצינו בספר יסוד ושורש העבודה שכותב וז"ל: ופרק איזהו מקומן יעיין אדם בכתבי האר"י ז"ל ויראה גודל מעלתה שכל משנה ומשנה של פרק זה הוא תקון בפ"ע בעולמות העליונים עכ"ל עיין שם, ואין להאריך יותר.